

Linköpings universitet

Inst. för studier av
Samhällsutveckling och
Kultur (ISAK)
Enheten för historia

Etablerade och nykomlingar

En historisk studie över motsättningar mellan Järna och Vansbro 1924 - 1971

The Established and the Newcomers

A historical Enquiry over Oppositions between Järna and Vansbro 1924 - 1971

Författare:
Jon Lindholm

C-uppsats VT. 2007
Handledare: Sten Andersson

LINKÖPINGS UNIVERSITET
Inst. för studier av
Samhällsutveckling och Kultur (ISAK)
Enheten för historia
www.isak.liu.se/historia/

Datum
2007-05-11

Språk

Language

- Svenska/Swedish
 Engelska/English

_____

Rapporttyp

Report category

- Licentiatavhandling
 Examensarbete
 C-uppsats
 D-uppsats
 Övrig rapport

_____

ISBN

_____

ISRN

_____

Serietitel och serienummer

ISSN

Title of series, numbering

_____

URL för elektronisk version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-8867>

Titel

Etablerade och nykomlingar - En historisk studie över motsättningar mellan Järna och Vansbro 1924 - 1971

Title

The Established and the Newcomers - A historical Enquiry over Oppositions between Järna and Vansbro 1924 - 1971

Författare

Jon Lindholm

Sammanfattning

Denna uppsats beskriver utifrån fyra olika händelser hur motsättningar uppkommit mellan orterna Järna och Vansbro i Västerdalarna. Händelserna äger rum 1924, 1926, 1940- 1950-talen och 1960- och 1970-talen. Syftet med uppsatsen är att se hur motsättningarna yttrar sig och om dessa ändrar sig genom tiderna.

Järna och Vansbro har båda helt olika bakgrunder som orter där Järna som ort funnits flera hundra år längre än Vansbro som å andra sidan uppstod som ort i samband med att järnvägen drogs fram i Mellansverige under senare delen av 1800-talet. I studien beskrivs de olika händelserna som varit upphov till de motsättningar som finns mellan orterna. Motsättningarna har sedan analyserats utifrån sociologiska teorier om motsättningar mellan olika grupper av människor.

Nyckelord

Motsättningar, Järna, Vansbro, Västerdalarna, Industrisamhälle, Järnvägen

Innehåll

1. INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	4
1.3 Avgränsning	5
1.4 Disposition	5
1.5 Källmaterial och källkritik.....	6
1.6 Forskningsläge	7
2. TEORI	8
2.1 Bourdieus teorier	8
2.1.1 Habitus	8
2.1.2 Fält.....	9
2.1.3 Kapital	9
2.2 Etablerade och outsiders.....	10
2.3 Metod	11
3. HISTORISK BAKGRUND	12
3.1 Järnvägen i södra Dalarna, Mora-Vänerns Järnväg.....	12
3.2 Vansbros historia.....	13
3.2.1 Vansbro municipalsamhälle	16
3.3 Järnas historia	17
3.4 Dialektskillnader	19
4. UNDERSÖKNING	20
4.1 Översvämningen i Vansbro 1924	20
4.1.1 Tidningsdebatter om en sänkning av Skifsforsen	20
4.1.2 Sammanfattning	23
4.2 Brobygget mellan Vanbro A och Saltvik 1926	24
4.2.1 Debatten kring brobygget.....	25
4.2.2 Sammanfattning	27
4.3 Vansbro vill bli köping under 1940- och 1950-talen	27
4.3.1 Debatterna kring köpingsplanerna	28
4.3.2 Sammanfattning	30
4.4 Kommunreformen 1971	31
4.4.1 Debatterna kring kommunsammanslagningarna.....	31
4.4.2 Sammanfattning	34
5. AVSLUTNING	35
REFERENSFÖRTECKNING	37

1. Inledning

Motsättningar mellan människor är idag ett vanligt förekommande fenomen i olika typer av samhällen. I tidningar och offentliga debatter nämns ofta att det är ett problem för nyinflyttade människor att integrera sig i samhället de kommer till. Motsättningar är dock ingen ny företeelse utan har funnits i alla tider och mellan olika grupper av människor.

Industrialiseringen under 1800-talet skapade en ny grupp människor i samhället: industriarbetare. Den nya gruppen industriarbetare skapade sig snabbt en egen identitet och politiska arbetarpartier började utformas. Många flyttade in till städerna för att ta arbete inom industrin samtidigt som det gamla bondesamhället fortfarande levde kvar på landsbygden.

Järnvägens frammarsch genom landet under andra halvan av 1800-talet skapade även det arbeten inom speciella genrer så som rallare och lokförare. Där järnvägen drogs fram bildades det även industrier, då framför allt träindustrier. Detta gjorde att nya samhällen med arbetare och järnvägare uppkom på flera ställen av landet. Städerna kom närmare varandra och en helt ny möjlighet för människor att resa öppnade sig; från att tidigare gått till fots eller eventuellt ridit med häst och vagn kunde människorna ute i landet ta sig från en plats till en annan på både kort tid och till ett mycket billigare pris.¹ Urbaniseringen ökade också under denna tid och flera av dessa samhällen blev järnvägsknutar; framtidstron för järnvägen var enorm.

Yrken som rallare, lokförare, industriarbetare och handlare var alla yrken som skilde sig markant från de människorna uppehöll sig med ute på landsbygden. Till skillnad från bondesamhället där en och samma gård kunde gå i arv i generationer skapades nu en mer rörlig arbetskraft, då arbetare flyttade med jobben till nya orter.²

Den stora framtidstron på järnvägen har mest belysts positivt och det är svårt att hitta undersökningar som tar upp motsättningar mellan människor på landsbygden och de nyinflyttade yrkesgrupper som följde i järnvägens spår. Just den historiska forskningen kring detta har inte varit så speciellt omfattande och denna uppsats kommer att belysa frågor av detta slag. För att exemplifiera och belysa kommer eventuella motsättningar mellan järnvägs-samhället Vansbro och landsbygdsamhället Järna att ligga till grund för uppsatsen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Jag ämnar att i denna uppsats belysa motsättningar mellan den sedan tidigare bosatta befolkningen i en jordbruksbygd och det nya uppkomna industri/järnvägssamhället. Uppsatsen ska belysa detta utifrån olika händelser för att kunna utröna om eventuella

---

¹ Örjan Nyström, *Järnvägar och järnvägare*, (Göteborg, 1991) s 16 f.

² Christer Ahlberger, *Det svenska samhället 1720-1866: Böndernas tid*, (Lund, 2004) s 51.

motsättningar ökade eller stagnerade eller hur detta har förändrats med tiden. Uppsatsen kommer att undersöka förhållandet mellan Vansbro och Järna i Västerdalarna. Uppsatsens syfte är således inte att beskriva förhållandet mellan de två orterna, utan den skall belysa de eventuella motsättningar som funnits dem emellan.

För att kunna undersöka detta kommer jag att belysa fyra olika frågor där båda orterna berörs och där diskussioner förekommit mellan Vansbro och Järna.

Utifrån detta syfte kommer dessa frågeställningar att besvaras:

- Kan man uppfatta motsättningar mellan människor i Vansbro och den sedan tidigare bosatta befolkningen i Järna?
- Hur yttrar sig dessa eventuella motsättningar?
- Finns det någon skillnad på eventuella motsättningar under olika tidsskeden?

1.3 Avgränsning

På många ställen i landet drogs järnvägar som knöt samman landet. För att avgränsa uppsatsen och för att kunna exemplifiera frågeställningarna kommer uppsatsen att ta upp orterna Vansbro och Järna i Västerdalarna och utifrån dessa få svar på syftet.

För att få en överblick i tiden har fyra olika händelser som berört de båda orterna fått stå som exempel. Den första händelsen inträffar år 1924 och den sista 1970. Valet av just dessa har händelser gjorts eftersom de, då detta var händelser som diskuterades både inom kommunen och i media. Händelserna kommer att gås igenom var för sig och där kommer jag att påpeka de eventuella motsättningar som förekommer.

1.4 Disposition

Arbetet inleds med en genomgång av teorier som i analysen kommer att appliceras på resultatet. Sedan följer en redogörelse för järnvägens historia i Dalarna. Därefter beskrivs de båda orterna, Vansbro och Järna, i studien var för sig för att visa på olikheter i deras historia. En speciell avdelning kommer att ges till Vansbro när det var municipalsamhälle, då detta kommer att beröras i resultatet.

Resultatet kommer sedan att presenteras med en kort bakgrund till de olika händelserna och därefter kommer den fakta som hittats i källmaterialet att presenteras. Resultatet delas upp i fyra olika huvuddelar utifrån de avgränsningar som gjorts för uppsatsen.

Efter resultatet kommer en analys göras av detta som kopplas till de angivna teorierna som gått igenom. Efter analysen avslutas uppsatsen med en diskussion där egna tolkningar och idéer kommer att framhållas.

1.5 Källmaterial och källkritik

Källmaterialet är framför allt hämtat från kommunalfullmäktiges och kommunstyrelsens protokoll från de olika tidpunkterna. Huvudpunkterna i denna uppsats är olika problem, där de styrande i kommunen varit delaktiga. Dessa handlingar kan ses som tillförlitliga handlingar då det huvudsakliga syftet var att anteckna ärenden som berörde kommunen. Till dessa handlingar kommer olika reservationer gjorda av ledamöter i olika frågor. Dessa visar på ett bra sätt motsättningar i olika frågor. I huvudsak är källorna inte så beskrivande av händelseförloppet utan endast korta referat av vad som hände under mötenas gång. Vid de få tillfällen som åsikter läggs in i texten kommer jag att källkritiskt granska texten utifrån berörda parter som deltar. Utöver dessa protokoll kommer även en skrivelse till Kammarkollegiet och ett svar från denna myndighet att användas. En viktig aspekt i dessa protokoll och skrivelser som kommer att beaktas är varifrån författaren till texten eller uttalandet i texten kommer. Skillnader i åsikter kan skifta om författaren är från Vansbro eller Järna.

I Sverige har dagspressen alltid spelat en viktig roll när det gäller åsiktsspridning. Att ha insändare har alltid varit naturligt i svenska dagstidningar. Under de första årtiondena av 1900-talet var fortfarande dagspressen det viktigaste mediet för att få fram åsikter och kommentera händelser.³ I denna uppsats kommer insändare och artiklar som berör frågorna att tas med från tidningarna Falu-Kuriren och Mora Tidning. Dessa var två av de tidningar som var störst och hade mest inflytande i regionen under denna tid. Då det i nyhetsartiklarna mest rör sig om korta referat kan mycket av faktan ha sållats bort och en analys och tolkning av texten måste då göras utifrån dessa premisser. Sannolikheten är stor att texten kan bli tendensiös. Likaså kommer insändare till tidningarna att användas, dessa måste dock ses som mycket tendensiösa.⁴ Uppsatsen har som syfte att belysa motsättningarna mellan orterna och således kommer artiklar som kan anses tendensiösa vara en viktig del av materialet. Insändarna är viktiga för den undersökning jag gör, då de visar att frågorna även berörde den vanliga befolkningen.

---

³ Stig Hadenius & Lennart Weibull, *Massmedier: En bok om press, radio & TV*, (Stockholm, 2003) s 43 ff.

⁴ Anders Florén & Henrik Ågren, *Historiska undersökningar: Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, (Lund, 1998) s 67.

1.6 Forskningsläge

Någon tidigare forskning om motsättningar mellan befolkningen i Vansbro och Järna finns inte. Detta ämne berörs enbart lite grand i viss litteratur. Erik Wanfors har tillsammans med Vansbro hembygdsförening skrivit om järnvägshistorien i Vansbro. Detta i boken *Vansbro järnvägshistoria*, utgiven 1996. Denna studie tar upp olika skeden i historien kring järnvägshistorian i Vansbro och beskriver lite hur arbetarna vid järnvägen hade det. Däremot tar den inte upp motsättningar mellan befolkningen i orterna.

Ett annat verk av Vansbro hembygdsförening är *Inflyttningen till Vansbro 1890-1910*. Denna skrift tar upp vilka som flyttade in till Vansbro under de två första decennierna. Författarna nämner i slutet av skriften att det inte går att visa på om folk från Järna valde att inte flytta till Vansbro. Detta berodde på att Vansbro var en del av Järna församling och således nedtecknades inte flyttningen mellan orterna. Denna studie kommer att undersöka detta fenomen med motsättningar i ett vidare perspektiv.

Karl-Erik Forsslund skrev under 1920-talet historiska böcker över Dalarna. I ett av banden, *Wanån, Järna, Nås*, beskriver han både Vansbro och Järnas historier. Forsslund nämner på flera ställen i boken motsättningar mellan Vansbrobor och Järnabor, även om detta inte författarens huvudfokus i boken. I övrigt är det svårt att finna litteratur som tar upp det berörda ämnet.

2. Teori

I denna undersökning är frågor om motsättningar och meningsskiljaktigheter centrala. Det handlar om två olika grupper som under vissa omständigheter haft olika åsikter om varandra och varandras gärningar. Där järnvägen drog fram uppkom bebyggelse och med bebyggelsen kom det nya moderna samhället. De arbetare som kommer med det nya samhället inför en ny sorts kultur. Till detta finns sedan gammalt bondesamhällen i närheten av detta uppkommande samhälle. Den franske sociologen Pierre Bourdieu skriver om eventuella distinktioner som kan uppkomma i samband med olika social struktur, kultur och smak.⁵

Syftet är med uppsatsen är att undersöka vad två olika grupper har för åsikter om samma händelse. Sociologen Norbert Elias teori om ”etablerade och outsiders” kommer att användas här då denna teori bygger på olika identiteter och hur dessa fungerar tillsammans. Elias teori utgick från en engelsk stad där nya grupper kom in i ett befintligt samhälle och vilka motsättningar som uppstod där.⁶ Denna teori passar bra till denna uppsats och kan appliceras även på tidigmoderna samhällen i Sverige. För att kunna förstå och analysera resultatet av studien kommer huvudsakligen dessa två teorier att användas.

2.1 Bourdieus teorier

Bourdies teorier utgår från framför allt tre huvudpunkter: habitus, fält och olika kapital.⁷ Dessa begrepp kan användas för att förstå hur och varför motsättningar uppstår mellan olika grupper. För att klargöra dessa tre begrepp kommer en genomgång av vardera att göras och där visa på hur det kan vara fruktbart i arbetet med uppsatsen.

2.1.1 Habitus

Ett habitus är de ”i kroppen och sinnet inristade vanor och dispositioner”.⁸ Ett habitus formas under en livstid utifrån olika sociala erfarenheter, olika sätt att tänka och även kollektiva minnen. Bourdieu menade att det är individens position i det sociala rummet och dess olika val som är de viktiga för utformandet av personens habitus. Habitus är inlärd handlingsmönster som är upphov till hur personen agerar vid specifika tillfällen. En individ formas av dess omgivning och agerar i enlighet med sina erfarenheter och i enighet med den lokala miljön. Människor kan även vika av från sitt habitus och gör då att handlingsmönstret inte reproduceras, men detta är inte vanligt. Således tenderar människor att reproducera den

---

⁵ Pierre Bourdieu, *Kultursociologiska texter*, (Stockholm, 1991) s 83.

⁶ Norbert Elias & John L. Scotson, *Etablerade och outsiders: En sociologisk studie om grannskapsproblem*, (Lund, 1999) s xx ff.

⁷ Per Månson, ed., *Moderna samhällsteorier*, (Stockholm, 1998) s 372 ff.

⁸ Bourdieu, s 12.

sociala världen utifrån sina handlingar. En norm följs så länge de flesta individerna i ett samhälle rättar sig efter denna och då kommer den att reproduceras vidare i generationerna.⁹

2.1.2 Fält

Fältbegreppet i Bourdieus teorier är ett socialt sammanhang där grupper av individer inordnar sig i grupperingar. Indelningen i dessa grupper görs ofta utifrån yrkestillhörighet, utbildning eller status. I detta fält där individerna grupperas konkurrerar dessa med varandra utifrån de olika medlemmarnas symbolvärden, det vill säga sådan som förknippas med reella tillgångar som ger status och makt inom gruppen. Däremot försöker varje fält att skydda sig och sina domäner mot inflytande från andra.¹⁰

Ett socialt fält kan vara ett politiskt parti eller gruppering där individerna tävlar om den politiska makten, men där andra politiska inriktningar inte har någon möjlighet att komma in och påverka. Ett sätt att se på fältbegreppet är att det är inom yrkesgruppen eller den ort personen kommer ifrån som skapar ett fält. Inom detta fält försöker olika individer att få större makt; trots den inbördes maktkampen är fältet fortfarande skyddat mot andra sociala fält.

2.1.3 Kapital

Kapital är värden eller tillgångar någon har. Bourdieu indelar kapitalkriteriet i flera subgenrer så som ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital. För att legitimera och visa värdet på dessa kapital lade Bourdieu till ytterligare ett kapital: det symboliska. Dessa kapital återfinns i alla fält och grupper i samhället.¹¹

Det ekonomiska kapitalet innefattar reella tillgångar som till exempel pengar och ägd mark. Det sociala kapitalet handlar om de sociala kontakter en individ tillskansar sig. Detta beror mycket på individens bakgrund och kan knytas till det habitus individen är uppväxt i. Det kulturella kapitalet är den del av kulturen som individen har tagit del av. Teater, konst litteratur men även utbildningar är sådant som ingår i det kulturella kapitalet. Det symboliska kapitalet är hur olika individer använder sig av olika symboler för att visa sin ställning inom fältet eller samhället. Det kan vara yrkestitlar, vilken musik personen lyssnar på och så vidare. Detta kan sägas vara en förlängning på de andra tre kapitalen då ett stort hus både kan ses som ett ekonomiskt kapital och ett symboliskt.¹²

---

⁹ Bourdieu, s 12.

¹⁰ Månson, s 389.

¹¹ Ibid. s. 378.

¹² Donald Brody, *Sociologi och Epistemologi*, (Stockholm, 1990) s 170 ff.

2.2 Etablerade och outsiders

Studien ”Etablerade och outsiders” bygger på Norbert Elias forskning i den engelska industristaden Winston Parva där stora sociala grupperingar förekommer. Elias kunde inte uppfatta några direkta skillnader i de olika grupperna förutom att ett område bestod av de invånare som bott där en längre tid medan det andra området bestod av nyinflyttade. Trots att det var den enda skillnaden kunde han se att det ena områdets befolkning kände sig överlägsna de andra och behandlade dem som underlägsna. För att visa på den ena gruppens svagheter tillskrev dessa ofta olika ”dåliga” egenskaper för att på så vis kunna framstå som normativa.¹³

Den gruppen av människor som bodde där sedan tidigare försökte på olika sätt att framhäva skillnaderna mellan grupperna för att känna sig överlägsna. Elias menade att den gruppen som bodde där sedan tidigare hade samma ursprung, minnen och värderingar, vilket skapade en samhörighet som den nyanlända gruppen inte kunde uppvisa och på så sätt kunde de ursprungliga invånarna behålla sin starka ställning.¹⁴

Gruppidentiteter visade sig vara viktiga i denna undersökning. Människorna i Winston Parva tenderade att göra gruppaktiviteter och tillbringa fritiden tillsammans med de andra människorna i samma område.¹⁵ Tidsdimensionen var en viktig del i gruppssammanhållningen i staden där de gamla invånarna hade ett gemensamt förflutet; de hade genom åren genomgått en gruppprocess som bundit dem samman och skapat en ”vi-bild”. Den nya gruppen hade inte detta gemensamma förflutna och det gjorde i detta fall dem till en svagare grupp.¹⁶

För att visa på de olika gruppernas skillnader använde människorna sig av skvaller. Det negativa skvallret handlade nästan enbart om den andra gruppen av människor i staden. Detta menade Elias gjorde att sammanhållningen blev betydligt bättre medan den andra gruppens sammanhållning försämrades. Detta förstärkte vi-och-dem-känslan och det gjorde att osynliga band som tidsdimensionen skapat kunde fortleva och forma medlemmarna i de olika grupperingarna.¹⁷

Elias teori visar på en maktkamp mellan två grupper i ett samhälle där en grupp består av de människor som bott där sedan tidigare samt en grupp som flyttar in till området. Den ena gruppen försökte förbättra sin maktposition medan den andra försökte bibehålla sin makt och detta gav upphov till konflikter mellan grupperna. Denna teori visar på hur förhållandet skulle

---

¹³ Norbert Elias & John L. Scotson, *Etablerade och outsiders: En sociologisk studie om grannskapsproblem*, (Lund, 1999) s xxvii ff.

¹⁴ Ibid. s xxvii.

¹⁵ Ibid. s 47.

¹⁶ Ibid. s xlviij f.

¹⁷ Ibid. s 81.

kunna ha sett ut i uppkomsten av Vansbro även om grupperingarna i detta fall var omvända mot det i Elias studie.

2.3 Metod

För att kunna få fram mitt syfte har jag använt mig av en kvalitativ innehållsanalys. Förutom en genomgång av specifika protokoll från kommunalfullmäktige och kommunstyrelsen vid de olika tillfällena har tidningar från denna tid granskats och gått genom. Innehållen i protokollen kommer att jämföras och granskas mot tidningsartiklarna för att sedan mynna ut i en resultatanalys.

Att använda denna metod ger större möjlighet att se specifika mönster i händelserna än om en kvantitativ analys över ett större material skulle ha gjorts. Att använda myndighets- och officiella dokument är, precis som jag nämnt under källmaterialgenomgången (jfr kapitel 1.5), en statisk källa som är bra och validerbart undersökningsmaterial.¹⁸ Att göra analys över ett sådant material ger bra möjligheter att se vem som för ordet och således gör det möjligt att koppla resultatet till uppsatsens syfte.

Valet att använda dagspressen som källa gjordes därför att den ger en övergripande bild av vad som hänt. I och med att tidningarna tagit in insändare samt att de i nyhetsartiklarna gav en bild av att vara objektiva till händelserna kan ge ytterligare stöd eller till det som de undersökta protokollen visade. I vissa fall kan dagspressen ge en mer förklarande bild av händelserna än vad det framkommer av protokollen. Det kan ibland vara svårt med autenticitetsfrågor vad det gäller artiklarna i en tidning, då det ofta är svårt att se vem som skrivit artiklarna då det sällan är underskrivna med författarens namn och om denne har nödvändig kunskap om ämnet.¹⁹ Eventuella felaktigheter och förvrängningar i tidningarnas artiklar kommer källkritiskt att granskas vidare i analysen efter resultatet.

---

¹⁸ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (Malmö, 2001) s 361 f.

¹⁹ *Ibid.* s 366.

3. Historisk bakgrund

För att få en helhetsbild av hur Vansbro och Järna uppstått och bildat olika sorters samhällen kommer jag att beskriva de båda orternas historia och visa på likheter och skillnader orterna emellan. En beskrivning av järnvägens framväxt i området kommer även att göras då framkomsten av denna är av yttersta vikt för regionens utveckling. Likaså den industri som kom med järnvägen, men även de industrier som funnits i trakten sedan längre tid tillbaka kommer att tas upp.

3.1 Järnvägen i södra Dalarna, Mora-Vänerns Järnväg

Då järnvägen spelat en stor roll i Vansbros historia och inte minst den påverkan banan hade på regionen, är det av vikt att belysa uppkomsten av den i Västerdalarna.

De flesta järnvägar under 1800-talet var privatägda. Efter 1869 började staten subventionera privat byggda banor. Många företagare byggde själva ut järnvägen för att kunna utöka sina industrier till områden som annars var svårtillgängliga.²⁰ Det var alltså inte staten som direkt styrde över järnvägarna vid denna tidpunkt utan kommunerna fick själva anteckna andelar i järnvägen om de passade deras intressen. Det svenska järnvägsnätet byggdes ut under ledning av Nils Ericson, ursprungligen från Långban i Värmland, och många järnvägar drogs avsiktligt fram i områden som tidigare inte varit ekonomiskt gynnsamma. Flera av inlandsbanorna planerades och byggdes under andra hälften av 1800-talet.²¹

Det fanns många planer på att bygga järnväg i västra Dalarna vid denna tidpunkt. Bland annat hade en järnväg planerats från Mora till Karlstad eller Kongsvinger i Norge som då skulle passera Malung i Västerdalarna. Flera berörda kommuner hade även tecknat andelar i denna planerade järnväg.²² Det fanns under slutet av 1800-talet mycket obrukad skog i Dalarna som många industrimän började få upp ögonen för. I östra Värmland fanns flera gruvor och järnbruk, dessa var beroende av träkol för driften.

Trafikchefen för Östra Värmlands järnväg, Jacob Wallner, började planera utökningen av den järnväg han var ansvarig för upp till de obrukade skogarna i Dalarna. Under samma tid hade en grosshandlare med norskt ursprung, A Braathen, boendes i Värmland tittat på möjligheterna att exploatera skogarna och han hade låtit utreda hur mycket virke det kunde tas från dessa och om det räckte till att bygga sågverk, vilket det visade sig göra. Han agiterade mycket för byggandet av en järnväg upp mot Dalarna. Dåvarande landshövdingen, Curry

---

²⁰ Björn Kullander, *Sveriges Järnvägs Historia*, (Höganäs, 1994) s 95.

²¹ Lars-Arne Norberg, *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen: Svensk samhällsutveckling 1809-1998* (Stockholm, 2000) s 54.

²² Erik Wanfors, *Vansbros järnvägshistoria*, (Vansbro, 1996) s 2.

Treffenberg, intresserade sig för dessa planer på en järnväg. Han lyckades påverka de kommuner som antecknat andelar i den järnväg som skulle gå från Mora via Malung till Karlstad och i stället få dessa att satsa på en bana som skulle sträcka sig över områdena kring Vanån. Treffenberg ansåg att de flottleder som ligger där skulle gynna sågverkens intresse och såldes var den sträckan mer lämpad.²³

1887 bildades Mora-Vänerns aktiebolag. Bolaget fick tillstånd att börja bygga vidare från järnvägen i Persberg, där Östra-Värmlands järnväg slutade, till Mora via det kommande samhälle som skulle bli Vansbro. Detta finansierades bland annat med ett statligt lån och sammanfogade Östra Värmlands järnväg med Mora Vänerns järnväg. Järnvägen medförde en stor förbättring när det gäller framkomlighet då det enbart funnits sämre vägar för häst och vagn innan den infördes. Den första november 1890 invigde landshövdingen Curry Treffenberg delen Oforsen – Vansbro. Detta datum kan sättas som Vansbros födelse. Kung Oscar II invigde den fullständiga banan i Mora den 14 september 1892.²⁴

3.2 Vansbros historia

Att beskriva en hel orsts historia är inte helt möjligt i en uppsats av detta slag. Jag kommer att kort beskriva den tidiga historien och peka på sådana saker som har varit av vikt vad gäller uppsatsens syfte, det vill säga bakgrunden till de olika identiteter människor kommit att få i de olika orterna.

Vansbro är ett ganska ungt samhälle och kom att uppföras som ett typiskt järnvägssamhälle där hela grunden till orten berodde på den framdragande järnvägen. Där Vansbro ligger flyter två älvar samma, Västerdalälven och Vanån, och dessa två har haft stor betydelse för träindustrin och den där tillhörande timmerflottningen som var en viktig näringsgren i trakten. Vansbro bildade ingen egen socken, som de andra byarna i området, utan fick ingå i Järna socken.

Innan järnvägen drogs till Vansbro fanns där inte mycket annat än skog och sankmark. En av de första gångerna namnet nämns är av Carl von Linné under tidigt 1700-tal. Stället har även nämnts i olika texter vid ungefär samma tidpunkt som Linné och då kallats Wahnbro eller Wansbron. Ortnamnet kan härledas till en flottbro som funnits intill Vanån och kom att bli Vansbro då samhället började byggas.²⁵

Marken fortsatte att vara näst intill obebyggd under större delen av 1700- och 1800-talen. De enda som bosatte sig där var färjkarlarna och flottarna som arbetade med timmerstockningen i

---

²³ Erik Wanfors, *Vansbro historia*, (Outgivet manuskript.).

²⁴ Ibid.

²⁵ Karl-Erik Forsslund, *Vanån, Järna, Nås*, (Stockholm, 1926) s 150.

älvarna. Det var först när planerna på att järnvägen skulle dras förbi detta område som folk började flytta dit, mest var det då järnvägsarbetare som flyttade dit med järnvägen.²⁶ Den obeboeliga marken som dels bestod av sankmark, gjorde att översvämningar var vanligt förekommande höst och vår, och dels mycket skog gjorde att det var problematiskt att bygga där. Trots att förhållande för byggande och marken var ogästvänlig var platsen en viktig korsning även innan järnvägen etablerade sig där. Älvarna som flöt samman gjorde att mycket flottning passerade där samt att bron över Vanån var en viktig passeringspunkt när sockenfolk i närliggande socknar skulle resa mellan de närliggande orterna.²⁷

Under den första tiden då järnvägen hade dragit fram till Vansbro och en station hade byggts bestod den största delen av befolkningen av människor som antingen arbetade med järnvägen eller hade något arbete som kopplades samman med den. Många småbyar hade vid den här tiden börjat växa upp från små bondesamhällen till stora centralorter. Framgången med järnvägen gjorde även att det satsades stora pengar på att bygga stora och pampiga stationshus.²⁸ Vansbro, som till skillnad från dessa samhällen, byggdes upp från ingenting fick till en början nöja sig med ett stationshus i trä.

Hela ursprunget till samhället var alltså den framdragande järnvägen, Mora-Vänerns järnväg. Efter att den stod klar förbättrades kommunikationerna allt mer. 1892 stod banan färdig till Mora. Samma år byggdes en bibana till Malung.²⁹ Ytterligare banor planerades i Dalarna och 1898 fick Stockholm-Vesterås-Berslagens järnväg koncession att bygga en järnväg från Engelsberg till Vansbro. Detta bygge gick i snabb takt till en början men allt efter som spåret drog fram började pengarna sina för bolaget. Den sista sträckan mellan Björbo och Vansbro, som skulle fullborda järnvägen drog ut på tiden då folket i Järna motsatte sig banans läge. Järnafolket vill att järnvägen skulle gå förbi deras kyrka och inte på sankmarken på andra sidan älven som det först var tänkt. Efter viss uppvaktning av järnvägsbolaget beslöts det att järnvägen skulle dras förbi Järna kyrka. Vägen därifrån till Vansbro gick genom otillgänglig och eländig terräng. Denna ytterligare kostnad som följde av denna omflyttning av järnvägen fick kommunen bekosta.³⁰

Den första november 1907 stod järnvägen klar och invigd. Vansbro hade då redan fått ett nytt pampigt stationshus i sten, efter att den gamla trästationen förstörts i en brand 1898.³¹ Det nybyggda stationshuset, som var en av de större stationerna i Dalarna, tycker jag visade på de framtidsutsikter som ansågs finnas för orten.

---

²⁶ Vansbro hembygdsförening, *Inflyttningen till Vansbro 1890-1910*.

²⁷ Wanfors, *Vansbro historia*.

²⁸ Kullander, s 106.

²⁹ Forsslund, s 151.

³⁰ Wanfors, 1996, s 18.

³¹ Wanfors, *Vansbro historia*.

Strax efter att järnvägen hade slagit rot i samhället började flera sågverk etablera sig på orten. Redan något enstaka år efter att Vansbro invigts var den första sågen igång, en såg kallad Danielssågen. Åren därpå kom flera olika sågar att byggas på orten, AB Träkol och senare Brosågen var två av dessa. Grosshandlare Braathen, som hade en del att göra med uppkomsten av Mora-Vänerns järnväg, hade redan innan järnvägen byggts klar köpt in maskiner till sågverk i Vansbro. Han var 1892 med och bildade företagen Trävaru AB Dalarna.³² Samhället ökade snabbt i befolkning och bebyggelsen ökade likaså. ”... ett stort och livligt stations- och industrisamhälle, som vuxit upp med nästan amerikansk fart”, så beskriver Karl-Erik Forsslund Vansbros uppkomst.³³

Flertalet sågverk som bildades på orten samt flertalet av de olika yrkesgrupper som järnvägen förde med sig innebar att mycket arbetskraft behövdes i Vansbro. Många arbetare flyttade in från olika ställen runt om i Dalarna, men kanske framför allt från Värmland. Av de orter som flest personer flyttade från till Vansbro under den första tjuugoårsperioden ligger de flesta i Värmland. Rämnen, Kristinehamn och Färnebo, är alla orter i Värmland. Dessa orter ligger även i närheten av Mora-Vänerns järnväg vilket torde tyda på att många flyttade med järnvägen. Överlag så var det flera orter i Värmland och Dalarna som fick människor att flytta till Vansbro. Inflyttning från närliggande orter som Nås, Äppelbo och Malung går även det att se. Hur det var med inflyttning från Järna går inte med exakthet säga hur det låg till. Vansbro fick nämligen tillhöra samma församling som Järna, och således bokfördes inte de som flyttade till Vansbro från Järna.³⁴

I en insändare i Mora Tidning 1919 skriver en Järnabo: ”Förhållandet mellan jordbruksbygdens folk och industriernas har aldrig varit riktigt gott”.³⁵ Huruvida det var ett allmänt vedertaget förhållningssätt att tycka så går nog inte att sia om, men insändare av liknande slag förekom. Forsslund skriver om förhållandet mellan Järnafolk och Vansbrobor:

Bondpojkar från socknen, som sökt arbete i Vansbro, ha av sina jämnåriga fått veta att de voro bönder och ”masar”. T. o. m. gammalt folk i Vansbro har ofta förr haft ett snäsord till hands när Järnaborna uppenbarat sig där i ett eller annat ärende.³⁶

Tillförlitligheten i det Forsslund skriver bör nog diskuteras, men det visar återigen på att det tas upp motsättningar mellan Vansbro och Järna. Några liknande motsättningar mellan Vansbro och de andra jordbrukssamhällena i trakten visas det inte på, även om sådana troligen fanns.

---

³² Wanfors, *Vansbro historia*.

³³ Forsslund, s 151.

³⁴ Vansbro hembygdsförening, *Inflyttningen till Vansbro 1890-1910*.

³⁵ Mora Tidning, 14 maj 1919.

³⁶ Forsslund, s 156.

1911 blev Vansbro municipalsamhälle (se 3.2.1) efter att utvecklingen av orten gått framåt i snabb fart. Ett problem som var ofta förekommande var de många översvämningar som drabbade orten. Höga flöden från älvarna rapporterades många gånger. 1916 låg stora delar av Vansbro under vatten, likaså 1920 och 1924 därtill kan flertalet årtal läggas till.³⁷

Expansionen av Vansbro som en centralort avtog några decennier in på 1900-talet. Flera av de stora sågverken som hade blomstart under början på seklet började nu få besvär. Några sågverk såldes till andra större bolag hemmahörande på andra orter. Vansbro fortsatte dock att vara en järnvägsknut och under 1920-1950-talen var det en tågbildningsstation, det vill säga en station där tåg sammanväxlade vagnar som kom från olika destinationer.³⁸

Under andra världskriget trafikerades järnvägen hårt och det fanns mycket arbeten vid den. 1945 ansökte Vansbro om att få bli köping och bryta sig ur Järna socken eftersom municipalnämnden ansåg att det skulle bli en ännu större storhetsperiod framöver.³⁹ Detta var ett ganska stort beslut då det enbart fanns några få köpingar och än färre städer i Dalarna vid denna tidpunkt. Detta vållade debatt i Vansbro och efter något år avslag även kammarkollegiet municipalnämndens förfrågan. Efter krigsslutet började trafiken dock avta allt mer och i början på 1950-talet, då stora delar av järnvägsnätet i Sverige hade det svårt ekonomiskt, lades flera järnvägar som korsade Vansbro ned.⁴⁰

Vid kommunreformen 1971 sammanslogs Järna kommun – som Vansbro var en del av – med de två kommunerna Nås och Äppelbo. Efter vissa strider bestämdes det att den nya storkommunen skulle få namnet Vansbro.

3.2.1 Vansbro municipalsamhälle

Ett municipalsamhälle var ett tätbebyggt område i en kommun. Detta område var ofta del av en kommun men hade vissa administrativa rättigheter som de andra delarna av kommunen inte hade. Ett municipalsamhälle var tvunget att ha en stadsplan som det inte fick ändra på. För att eventuellt ändra stadsplanen kunde undantag ske efter ansökningar om detta.⁴¹

Ganska tidigt in på 1900-talet började folket i Vansbro märka att det var svårt att driva igenom politiska frågor gällande styret i orten eftersom Vansbro växte mycket snabbare än de kringliggande byarna. Det bildades 1905 något som kallades Vansbro Kommunalklubb som försökte driva ortens frågor explicit och inte hela kommunens frågor, men det var fortfarande en ganska lös sammansättning. 1910 ansökte Vansbro byamän – som var något av en

---

³⁷ Forsslund, s 156 f.

³⁸ Wanfors, 1996, s 23.

³⁹ Vansbro municipalfullmäktige, protokoll, 30 juli 1945.

⁴⁰ Wanfors, 1996, s 63.

⁴¹ Th. Westrin, ed., *Nordisk familjebok: Uggleupplagan, 18:e bandet*, (Stockholm, 1913) s 1332 f.

fastighetsägareförening – om stadgorna som städerna hade för stationssamhället och detta beviljades, det vill säga de ansökte om ordnings- byggnads- brand- och hälsovårdsstadgorna för rikets städer till Vansbro stationssamhälle. Samma år ansökte de om att få bli municipalsamhälle och detta beviljades. Gränserna för municipalsamhället drogs efter älvarna vilket innebar att några delar av Vansbro hamnade utanför municipet, 1911 blev det fastslaget. Införandet av ett municipalsamhälle som enbart rörde stationsområdet i byn gjorde att Vansbro delades in i en A- och B-region, där det centrala stationssamhället utgjorde A-regionen och industri- och bostadsområdena runt om utgjorde B-regionen. Indelningen i A- och B-region innebar att enbart A-regionen, som var de centrala delarna av Vansbro, fick de privilegier som ett municipalsamhälle medförde, men även betala den extra municipalskatt som infördes. De yttre regionerna, det vill säga B-regionen fick fortsättningsvis behålla de sedan tidigare skatteförhållanden och fick inte ta del av municipalsamhällets skatteförhållanden.⁴²

Att bli ett municipalsamhälle innebar stor frihet i administrationen för centralorten även om de fortfarande lydde under Järna kommun. Efter 1952 års kommunreform beslöts det att gradvis avveckla municipalsamhällena och låta landkommunerna ta över deras administration, Vansbro var municipalsamhälle fram till 1960.

3.3 Järnas historia

Det officiella namnet på Järna är Dala-Järna. Tillägget av Dala framför namnet var på inrådan av järnvägsstyrelsen då järnvägsstationen skulle invigas, detta för att inte blanda ihop orten med den namne som finns i Sörmland. Liknande skedde även för andra orter i Dalarna med namne någon annanstans. Orten fortsatte dock att bara heta Järna. Så här skriver en författare från Järna om namnet:

Eftersom namnet Järna var upptaget av en station i Sörmland, fick vår station namnet Dala-Järna, ett namn som sedan till fördömelse ”smittat ned” hela Järna-bygden. Man får höra och läsa sådana ovidkommande och oberättigade benämningar som Dala-Järna kyrka, Dala-Järna församling, Dala-Järna socken ...⁴³

Fortsättningsvis kommer jag dock att benämna orten med Järna, då detta är det vardagliga namnet för orten.

Någon exakt ålder på Järna är det svårt att få reda på men ortsnamnet har förekommit flera gånger i olika historiska skrifter genom tiderna. Forsslund nämner att den första kända källan

---

⁴² Wanfors, *Vansbro historia*.

⁴³ Olof Erson, ”Stigar, vägar och järnvägar”, i *Järna – Nås – Äppelbo: Ur tre socknars historia del 2*, ed. Sigvard Montelius, (Malung, 1991) s 177.

med namnet ”Jerna” härstammar från 1417, men säkerligen har det funnits människor i trakten även före denna tidpunkt. Det var häradshövdingen Hinrik Simblads fastebrev däri han även nämner den intilliggande byn Utby.⁴⁴ 1722 nämner den kringresande borgarsonen Zacharias Holenius namnet där han härleder det till de bergsbor som flyttat dit för att bryta malm ur myrmarkerna.⁴⁵ Geologiska fynd av bland annat trindyxor, som härstammar från yngre stenåldern, har gjorts i och kring Järna. Mycket tyder på att det var kringvandrande folkgrupper som lämnade efter sig denna typ av redskap.⁴⁶

De tidiga källorna påvisar alla att Järna delvis var ett samhälle som livnärde sig på malmbrytning och delvis på jordbruk. Järna kom senare att utvecklas till en by där befolkningen livnärde sig på flera olika arbeten. Till den redan nämnda malmbrytningen och bruket av jorden var det flera i Järna som arbetade med skogbruk och timmerflottning. ”Jernafolket bär tillnamnet Gäss för dess bravader på elfwen wid timmerflottningar, eller på odygd”, beskrev den kringresande författaren Otto Sebastian von Unge de från Järna som arbetade med timmerflottningen.⁴⁷

Området låg långt in i de stora skogarna i Dalarna och de få vägar som ledde till trakten var ofta mycket dåliga. Ett tecken på att vägarna var mycket dåliga var att staten efter 1768 infördes en vägvisare till fogden för att denne skulle kunna ta sig fram till byarna. Trots att befolkningen livnärde sig på olika typer av arbeten räknades länge Järna som en av tre tiggabygder i Dalarna.⁴⁸

Att socknen var fattig trots bruket av malm, timring och jordbruk kan i vissa fall härledas till att flertalet av de som arbetade på de bruk som fanns i socknen fick sin lön i förskott. Detta ledde till att många av arbetarna tidigt gjorde slut på sina löner och satte sig i skuld till bruken. Vid ett tillfälle var hela 40 fastigheter i Järna socken utsatta för auktion. Många av dessa auktionerade hus uppköptes av bruken. I protokoll från Bergslagens bruk från 1830-talet till 1860-talet förekom ofta klagomål om allmogens skuldsättning.⁴⁹

Senare fick bönderna och arbetarna ofta möjligheten att köpa tillbaka sina gårdar av de företag som köpt upp dem. I det sista decenniet på 1800-talet och i början på 1900-talet hade företag hemmahörandes i Vansbro införskaffat sig gårdar i Järna. Efter det att folket fick köpa tillbaka sina gårdar gavs det även anslag från staten på att jorden skulle utdikas. Detta gav

---

⁴⁴ Forsslund, s 98.

⁴⁵ Åke Hyenstrand, ”Forntida bebyggelse och samhälle”, i *Järna – Nås – Äppelbo: Ur tre socknars historia del I*, ed. Sigvard Montelius, (Malung, 1991) s 65 f.

⁴⁶ Ibid. s 74.

⁴⁷ Forsslund, s 99.

⁴⁸ Erson, s 148 ff.

⁴⁹ Forsslund, s 102.

mycket bördig jord på flera ställen och jordbruket blev den viktigaste näringen. 1890 bildades även en lantmannaförening för jordbrukarna i bygden.⁵⁰

Hur utflyttningen från Järna till Vansbro såg ut under Vansbros första decennier är, som tidigare nämnt, svårt att få kunskap om. Däremot syns det i statistiken att innevånarantalet i socken ofta har ökat och gjorde även så under 1890-talet och 1900-talets början.

Människor utvandrade precis som från många andra orter i Sverige till Amerika och då framför allt Nordamerika. Den riktigt stora utvandringen ifrån Järna började först 1868 då året innan hade varit ett missväxtår. Trots statsunderstödet var det många som levde i fattigdom och flera av dessa valde att utvandera. Enligt kyrkoböckerna var det 347 personer som utvandrade från Järna mellan åren 1867 och 1869, men den egentliga summan var troligtvis större då många utvandrade utan att uppge detta till myndigheterna.⁵¹ Många av dem som valde att flytta från landsbygden för att utvandera bosatte sig ofta först i andra städer för att först några år senare utvandera. Flera av dem som valde att flytta från landsbygden för att emigrera bosatte sig i städerna utan att emigrera.⁵²

Utvandringen fortsatte att vara relativt stor från Järna de kommande årtionden med toppar på 1880-talet då cirka ett hundratals personer per år utvandrade. Som på andra orter följde utvandringen konjunkturerna i både Sverige och konjunkturerna i Amerika.

3.4 Dialektskillnader

Något som klart skiljer de båda orterna åt är de dialektskillnader som finns. I Järna och även de andra socknarna i närheten har dialekter som är långt skilda från den som pratas i Vansbro. Vansbro som mestadels bestod av människor som flyttat in från Värmland och olika delar av Dalarna har inte anammat denna dialekt utan pratar ”vanligt” dalmål. Detta medan dialekterna i socknarna kring Vansbro ofta har egna ord. Även om dessa liknar varandra kan skillnader mellan dessa höras. Forsslund skriver ett långt kapitel som järnamålet och olika de olika uttal det har.⁵³ I det kapitlet betonar Forsslund inte direkt skillnaderna mellan orternas dialekter, men att han betonar järnamålet och dess uttal tyder på att det har en egen karaktär.

---

⁵⁰ Ibid. s 102.

⁵¹ Margaretha Hedblom, ”Något om utvandringen från Järna, Nås och Äppelbo till Nordamerikas förenta stater åren 1850-1930” i *Järna – Nås – Äppelbo: Ur tre socknars historia del 2*, ed. Sigvard Montelius, (Malung, 1991) s 270 ff.

⁵² Fred Nilsson, *Emigrationen från Stockholm till Nordamerika 1880-1893: En studie i urban utvandring*, (Stockholm, 1970) s 61 ff.

⁵³ Forsslund, s 101 ff.

4. Undersökning

I undersökningsdelen kommer jag att gå igenom fyra olika händelser som berört människor i både Järna och Vansbro. Alla fyra händelser är sådana som vållat debatt i kommunalfullmäktige samt i dagspressen. Under varje del kommer jag att först beskriva händelsen som föranlett diskussionen för att ge en bakgrund till förloppet. Därefter kommer varje utspel i frågan som kan härledas till motsättningar mellan Järnabor och Vansbrobor plockas fram och framställas på ett så sakligt sätt som möjligt.

4.1 Översvämningen i Vansbro 1924

Vansbro har flera gånger genom tiderna drabbats av översvämningar. De var ofta förekommande under vår och höstar då vattnet i älvarna steg. Värst rapporterades att 1916 års översvämning var, då stora delar av centrala Vansbro var översvämmat.⁵⁴ De många översvämningarna skapade stora ekonomiska förluster både för befolkningen och företagen i Vansbro. Det uppkom till och med idéer om att man skulle låta Vansbro avfolkas på grund av de återkommande vattenmassorna.⁵⁵ Att något sådant drastiskt beslut skulle bli aktuellt var nog aldrig riktigt verklighetsbaserat.

Efter 1924 års översvämning insåg kommunen att det inte längre var hållbart med de återkommande översvämningarna. Ett förslag lades fram att göra en sänkning av vattenytan i Skifsforsen nedströms Vansbro som skulle minska de höga vattenflödena i Västerdalälven. Detta skulle bekostas dels av kommunala medel, dels med hjälp av statsbidrag och dels skulle de som bodde inom kommunen få betala. De som bodde i närheten av forsen skulle få en lite högre avgift då dessa ansågs ha mer nytta av höjningen än andra. Skifsforsen ligger i Järna socken men många järnabor motsatte sig detta företag då de ansåg sig få betala för något som enbart Vansbrobor skulle tjäna på.⁵⁶

4.1.1 Tidningsdebatter om en sänkning av Skifsforsen

Att översvämningen var en stor fråga kan beläggas genom det stora utrymme den fick i den lokala dagspressen. Den största av översvämningarna under 1924 ägde rum i början av september och debatten om sänkningen av forsen fortskred i flera månader. Att översvämningen hade ett stort genomslag kan ses bara på den saken att Falu-Kuriren använde hela sin förstasida åt översvämningen i Vansbro.⁵⁷ I vanliga fall fanns enbart kortare notiser från västerdalaområdet med i tidningen.

---

⁵⁴ Wanfors, *Vansbro historia*.

⁵⁵ Forsslund, s 157.

⁵⁶ Falu-Kuriren, 5 september 1924.

⁵⁷ Falu-Kuriren, 5 september 1924.

I artikeln skriver journalisten om att eventuella åtgärder börjat diskuteras mot översvämningarna. Denne skriver även att det är svårt att komma överens om hur man ska gå tillväga för att hitta en lösning på problemet. Vilka det är som har svårt att komma överens skriver däremot inte skribenten. En sänkning av forsen sägs komma att kosta 150 000 kronor och pengarna ska delvis insamlas via statsbidrag. Journalisten intervjuar civilingenjör Sten Edholm som är en av dem som fått i uppdrag att undersöka möjligheterna och kostnaderna med en sänkning av forsen. Han påpekar att det är synnerligen viktig att Vansbro kan få dessa pengar till en sänkning av forsen. Skribenten slutar artikeln med dessa ord från Edholm: "... är fråga om huruvida Vansbro samhälle skall beredas möjlighet att tillväxa eller det så småningom avfolkas...".⁵⁸ Efter ingenjör Edholms ord i tidningen om att det enda möjliga var att sänka Skifsforsen för att Vansbro skulle kunna fortsätta som ett framgångsrikt samhälle började diskussionerna om betalningen av detta projekt att uppkomma. Efter denna artikel återkommer det ofta artiklar som har med översvämningen eller sänkningen av Skifsforsen att göra.

Efter att det framgånget att även invånarna utanför Vansbro tätort skulle bli delaktiga i betalningen av sänkningen börjar insändare och inlägg göras i tidningarna. Den åttonde september skriver dr. Hollström, vars hemort inte framkommer, om de sjukdomar som kan komma att spridas med de väldiga vattenmassorna och att huset inhysandes apoteket hade drabbats av översvämningen. Ändå innehåller artikeln en negativ ton gentemot Vansbro och återkopplingar till artikeln några dagar tidigare är tydliga.⁵⁹ Samma dag diskuteras i Mora Tidning byggandet av ett epidemisjukhus. Om det ska byggas i Vansbro eller på någon annan plats i de närliggande socknarna. I artikeln som är skriven utifrån intervjuer med politiker står det: "Vansbro är och förblir centralpunkten i Västerdalarna. Platsen har goda järnvägsförbindelser åt alla håll. I Vansbro finns ett flertal industrier...".⁶⁰ I den sistnämnda artikel syns klart att de intervjuade politikerna på ett tydligt sätt framhåller Vansbro som den centrala och viktiga orten i området. I och med att debatten varit sådan där det till och med diskuterats avfolkning av Vansbro kan politikerna ha känt att de måste framhålla de fördelar som finns med Vansbro. Det kan ses som om politikerna ville skydda Vansbro från de hot om vara den ledande orten som än mer kunde göra sig påmind genom hotet av avfolkningen.⁶¹

Något som direkt kan härledas som en motsättning av sänkningen av Skifsforsen var en insändare till Mora Tidning den 29 september med titeln "Brev från Järna". I denna insändare framhäver författaren ett flertal gånger sitt motstånd mot att de från Järna måste vara med och betala för sänkningen av forsen.

---

⁵⁸ Falu-Kuriren, 5 september 1924.

⁵⁹ Falu-Kuriren, 8 september 1924.

⁶⁰ Mora Tidning, 8 september 1924.

⁶¹ Månson, s 389.

På vår [järnafolkets] lott skulle falla att erlægga stora summor i ett arbete som går löst på över miljonen kronor för att en hel del gott folk behaga bygga på därtill otjänliga platser i Vansbro. [---] ...det hus som uppförts till blivande apotekslokal lider av vatten, detsamma visste på förväg vederbörande lika väl som var enda bonde vet att husen hälst bör uppföras på de strax intill myren liggande höjderna ...⁶²

Precis som i citatet fortsätter brevet att visa på skillnader mellan vansbroiter och folk från Järna, det vill säga bönderna. Mycket kretsar kring att personen själv bestämmer vart man skall bygga och om platsen inte är bra får man stå sitt kast. Att småbönder, som inte har något att vinna på det som de ser som en åtgärd enbart till Vansbros vinning, ska vara med att betala för forssänknningen är det primära i detta brev. Artikelskribenten skriver att de från Vansbro har fått en för stor aptit. Hela insändaren avslutar han med orden: ”Och större fordran på livet har ej bonden på livet, än att han är tacksam för måttligt.”⁶³ Han nämner flera gånger i texten att det är skillnad mellan dem som bygger och bor i Vansbro och de bönder som bor i Järna. Det framgår tydligt att insändaren skiljer människorna åt i Järna och Vansbro. Ett tydligt grepp, som senare är återkommande i insändare till tidningarna, är den distinktionen mellan de enkla och tacksamma människor som bor i Järna till skillnad mot de i Vansbro som gärna får för stor aptit på saker.

Den 24 oktober anordnades ett öppet möte där företrädare skulle informera om det tänkta företaget, det vill säga sänkningen av forsen. Mötet besöktes av cirka 300 personer. Efter genomgången rapporterades att en del närvarande på mötet framförde en viss skepsis mot detta. Det var personer som bodde utanför Vansbro som påpekade att man inte skulle erhålla någon som helst nytta av det hela men ändå behöva vara med och betala. Då det enskilda brevet, som tidigare nämndes, kan ses som en enskild individs illatryckade om de från Vansbro visar den skepsis som framfördes på det välbesökta mötet att det var fler som visade tvivel mot att sänka forsen. Det var framför allt de ekonomiska pålagor som skulle drabba människor som det blev debatt om. Även under detta möte framkom det, precis som i brevet tidigare, att det framhölls skillnader på de jordbrukare från Järna som nöjde sig med det lilla medan de från Vansbro ofta ansåg sig förmer. Förespråkarna för företaget framhöll då att hela bygden skulle gynnas av att Vansbro skulle kunna utvecklas utan hinder av översvämningar. Mer betänkligheter framkom vid mötet och något beslut, som var tänkt att ta vid mötet, blev ej av. Istället uppsköts mötet till ett annat tillfälle.⁶⁴

Fler upprörda insändare skrevs i tidningarna. Insändarna fortsatte att handla mycket om hur jordbrukarna i Järna inte hade något att tjäna på företaget. Även rädslan för att de bönder som hade åkermarker nedanför forsen nu i stället skulle drabbas av översvämningar, istället för att de skulle inträffa i Vansbro. En insändare menade att om en sänkning blev av ”... kunde det

---

⁶² Mora Tidning, 29 september 1924.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Mora Tidning, 24 oktober 1924.

inträffa att det för Järna som helhet betraktat bleve enbart nackdelar ur jordbrukarsynpunkt.”⁶⁵ Det tycks vara ett vanligt påpekande att Järna fick mest nackdelar medan det var Vansbro som gjorde den egentliga förtjänsten. I samma insändare fortsätter skribenten att beskriva de ekonomiska nackdelar för bönderna som kan komma att följa med en sänkning av forsen. I slutmeningarna nämner skribenten att:

Visserligen är det många förmåner att Vansbro finnes men Järna har måst leva och finnas innan Vansbro fanns till och andra kommuner reda sig som inget Vansbro ha.⁶⁶

Detta är något som kan ses i flera notiser och nyhetsartiklar. Ofta påpekas det att Järna är en äldre bygd och Vansbro inte hjälper dem nämnvärt, utan ofta istället försvårar för bönderna. De allra flesta artiklar som visar på motsättningar är skrivna av någon från Järna eller så bygger den på uppgifter från någon därifrån. Det är inga insändare skrivna av någon Vansbrobo där det är något nedsättande är skrivet om Järnaborna. Även om många från Järna klagade på sänkningen av Skifsforsen i tidningarna där det i vissa fall blev nedsättande toner om Vansbroborna, så var det ingen person från Vansbro förutom de intervjuade politikerna som gjorde uttalanden i tidningarna. Således kan man se i denna debatt att det nästan enbart är kritik och motsättningar från ett håll, det vill säga från Järna. Det beror säkerligen på att de bosatta i Vansbro inte hade särskilt stor anledning att lägga sig i debatten eller kritisera dem från Järna, även om dessa motsatte sig sänkningen av forsen.

Tydligt är det ändå att de som skriver från Järna som visar sin motvillighet till projektet hänvisar tillbaka till att de har funnits på platsen sedan tidigare och de som är bosatta där inte valt att Vansbro skulle byggas. Också framhäver de skillnader människorna från de båda orterna åt. Vansbros talan kan inte ses lika klart utan det är snarare undermeningar i intervjuer som kan ses som inlägg i debatten, men inga av dessa gör skillnader eller visar på motsättningar mot dem i Järna.

4.1.2 Sammanfattning

Översvämningarna under 1924 fick stor plats i de lokala medierna och den belystes från fler olika håll där experter ofta fick komma till tals. I början av mediernas fokus på översvämningen framhåll inte motsättningar mellan Vansbro och Järna nämnvärt. Däremot när tidningarna börjar belysa att alla medborgare i kommunen måste vara med att betala börjar reaktioner komma. Det diskuterades även om de många översvämningarna gjorde att det helt enkelt var bäst att avfolka Vansbro.

---

⁶⁵ Mora Tidning, 17 november 1924.

⁶⁶ Ibid.

Det syns inte så tydliga motsättningar mellan de två orterna från Vanbrohåll förutom diskussionen som uppkommer kring byggandet av ett epidemisjukhus. Här framhåller politiker de stora fördelarna mot att bygga det i Vansbro. Det kan ses som en reaktion mot dem som vill avfolka orten.⁶⁷

Det är senare när det mer ingående börjar diskuteras kring sänkningen av forsen och vilka som ska bekosta detta som det inkommer insändare och motsättningar från Järna, där det tydligt gjordes skillnad mellan de från Vansbro och de från Järna. Att den inte var enskildas tyckanden visade de protester som Järnabor inkom med under det möte som anordnades på grund av sänkningen, 24 oktober. De från Järna framhöll framför allt missnöje om att vara tvungna att betala för något som enligt deras mening bara rörde dem i Vansbro. Argumenten för var ofta att Järna funnits sedan långt tidigare och de inte ska behöva betala för något de blivit tvingade till utan val.

4.2 Brobygget mellan Vanbro A och Saltvik 1926

Vansbros municipalsamhälle utgjorde inte hela orten Vansbro utan bara de centrala delarna av den. För municipalsamhället gällde egna direktiv från staten som inte alltid överensstämde med den övriga kommunens direktiv, det vill säga att municipalsamhället och kommunen i vissa frågor löd under olika reglementen (se kapitel 3.2.1). Detta kommer senare att ligga till grund för motsättningarna mellan Järna och Vansbro.

Saltvik är ett litet område i utkanten av Vansbro och ligger på andra sidan av Vanån, som skiljde Vansbro A och Vansbro B. I Saltvik bodde många av de arbetare som tjänstgjorde på något av de sågverk som fanns på orten. I Saltvik ligger även prästgården och läkarbostaden. Utöver dessa två byggnader byggdes det i början av 1926 ett epidemisjukhus där. Nybygget av epidemisjukhuset gjorde att det befintliga epidemisjukhuset i Hulån, nära Järna, lades ned.⁶⁸

Efter att epidemisjukhuset byggts beslutade kommunen att köpa in en hängbro som skulle göra vägen kortare mellan de centrala delarna av Vansbro, det vill säga Vansbro A, och Saltvik där det låg flera arbetarbostäder och andra viktiga byggnader. Den 28 december 1925 beviljade Järna kommunfullmäktige 3000kr för inköp av mark på båda sidor av Vanån där en hängbro skulle byggas.⁶⁹ En hängbro av stål köptes också av gruvförvaltningen hemmahörandes i Grängesberg för 8500 kronor och bygget började.⁷⁰ Bygget var tänkt att komma igång mycket

---

⁶⁷ Mora Tidning, 17 november 1924.

⁶⁸ Wanfors, *Vansbro historia*.

⁶⁹ Järna kommunfullmäktige, protokoll, 28 december 1925.

⁷⁰ Wanfors, *Vansbro historia*.

tidigare, men på grund av stridigheter med företaget Brosågen om markförvärv kunde det först startas 1926. Beviljandet och brobygget överklagades senare av några järnabor.

4.2.1 Debatten kring brobygget

Bygget av bron mellan Vansbro och Saltvik (Vansbro B) försenades av att mark- och broköpet blev överklagat av några personer hemmahörandes i Järna. De hade efter att beslutet tagits om mark- och brobygget mellan de två ställena överklagat till länsstyrelsen. Detta kom att senare tas upp vid ett kommunalfullmäktige möte den 21 mars 1926 där diskussion om bland annat detta hölls. Under mötets gång uppstod diskussioner mellan personer hemmahörande i Vansbro och personer hemmahörande i Järna. Diskussionerna var kraftiga och hade ett samband med varifrån de närvarande personerna kom.⁷¹ Det går tydligt att se uppdelningen i kommunalfullmäktige; personerna håller i denna sakfråga med de andra från samma ort och båda parter anser sig anklagade från den andra parten.

Vid kommunalvalet var Järna indelat i sju valdistrikt. En av ledamöterna för ett av dessa distrikt, J. Olsson, hemmahörandes i Dalasågen, som ligger i Vansbro, ansåg i debatten under kommunalfullmäktigemötet att det är "...oriktigt att göra frågan till en intressestrid mellan Vansbro och den övriga sockendelen...".⁷² En journalist som deltog beskriver de talande vid namn och citerar även dessa flitigt vilket gör att det tydligt går att se vilka som är de som framför en viss åsikt under mötets gång. Det som upprör några deltagare är att en bro i Snöborg, i Järna, fick självbekostas av de boende där, medan de boende i Vansbro inte behöver betala något för bron till Saltvik. Det tas upp en hänvisning till att de i Järna skulle få bidrag av municipalnämnden till bron i Snöborg, men så blev inte fallet. V. J Andersson tog upp frågan varför det görs skillnad mellan Vansbro och Järna och hänvisar till vad som hade sagts av municipalnämnden tidigare då de i Snöborg inte fått bidrag till broyge: "Man svarade den gången att det är skillnad mellan Vansbro och en "bondeby", och det är sant, det är skillnad!".⁷³

Återblickar som denna är återkommande moment i de debatter som föregås mellan orterna. Motsättningarna är dock mest tydliga då frågor som enbart berör någon av de enskilda orterna kommer upp. Då bildas också grupperingar inom kommunfullmäktige där de från Järna håller ihop och de från Vansbro håller ihop. Vid andra frågor som diskuterades vid dessa möten där frågor som rör kommunen i stort kan det inte ses några direkta meningsspyter mellan personerna från de båda orterna, utan då är det ofta sakfrågan som ligger i fokus.

Debatten under kommunalfullmäktigemötet den 21 mars fortsätter utifrån det överklagade som inkommit. Flera anklagade utfall mot varandra förekom. Ofta anklagades de från Järna

---

⁷¹ Järna kommunalfullmäktige, protokoll, 21 mars 1926.

⁷² Falu-Kuriren, 24 mars 1926.

⁷³ Falu-Kuriren, 24 mars 1926.

vara en ”torftigt” och obildad jordbrukarbefolkning medan de från Vansbro anklagades för att anse sig själva som förmer än andra. Några från Vansbro klagade på att besväret om brobygget inkommit alldeles för sent och att planerna redan var så långt gångna i brobygget att besväret som inkom bara var till för att ställa till svårigheter för Vansbro.⁷⁴ Ofta använde de som uttalar sig begrepp som ”vi” när de diskuterar denna fråga. Då är det tydligt att deltagarna delat in sig i grupperingar där Vansbro och Järna utifrån de två grupper som personerna ansluter sig till. Även de som inte direkt kommer från någon av orterna kan i dessa frågor ta ställning åt någon av sidorna, även om detta inte var vanligt.

Diskussionen leder ibland bort från den egentliga sakfråga som diskuteras och det framkommer ibland personliga tyckanden som enbart rör motsättningen mellan de båda orterna.

Det förefaller verkligen som om det vore fråga om systematisk demonstration mot Vansbro. Nästan varje fullmäktigebeslut som rör Vansbro-förhållanden, överklagas. [...] ...jag frågar, om det är värdigt med sådana yttranden som t. ex. detta: Bäst att låta bron rosta ned!⁷⁵

Efter flera yttranden i frågan beslutades det om omröstning om Vansbroborna själva skulle få bekosta brobygget, så som de i Snöborg hade fått göra. Det avgjordes med 13 mot 10 röster för att Vansbroborna inte skulle behöva betala själva.⁷⁶

Frågan togs senare upp den 21 juni i en tidningsartikel där debatten kort beskrivs. I artikeln framgår det inte vem som får uttala sig men det är ändå tydligt att det är information från dem som lagt det besvär som inkommit till länsstyrelsen i frågan. I artikeln ifrågasätts om bron är nödvändig då enbart Vansbrobor kommer att ha nytta av den och att det enbart är till för att göra det bekvämare för Vansbroborna.⁷⁷ Artikeln nämner inga fördelar med brobygget utan fokuserar enbart på de tidigare diskussionerna om besväret som inkommit samt om den har någon egentlig nytta.

Frågan syntes inte mer i dagstidningar eller i några protokoll förrän 4:e juli, då den ånyo togs upp i kommunalfullmäktige, nämligen som ett yttrande till länsstyrelsen över de besvär som lämnats in och vilken ställning fullmäktige skulle ha i frågan. Återigen var det folk från Vansbro som ville att besväret som lämnats in skulle lämnas utan avseende och folk från Järna som ville att det skulle bifallas. Till skillnad från tidigare verkar det inte som det har varit lika svårt vid detta tillfälle att avgöra frågan. Omröstningen slutade med 18 mot 3 röster för att besvären skulle lämnas utan avseende.⁷⁸ Troligt är att förberedelserna och planerna av

---

⁷⁴ Falu-Kuriren, 24 mars 1926.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Mora Tidning, 21 juni 1926.

⁷⁸ Järna kommunalfullmäktige, protokoll, 4 juli 1926.

själva byggandet vid denna tidpunkt hade gått så långt att de flesta ansåg att det inte var lönt att motsätta sig bygget. Om besväret skulle ha bifallits skulle det troligtvis ha inneburit en ekonomisk förlust för kommunen.

4.2.2 Sammanfattning

Motsättningarna i debatten kring brobygget är tydliga. Redan kort tid efter att kommunalfullmäktige beslutade att ge anslag åt markköp till brobygget började diskussionerna uppkomma. Mycket av motsättningarna börjar i det besvär som inlämnades till landstinget från en Järnabo.

I och med att journalisten vid kommunalfullmäktigemötena citerade deltagarna flitigt med både namn och hemort har gjort det möjligt att se vilka som var deltagande i debatten. Det syns också tydligt att det blir en uppdelning mellan orterna av fullmäktige i denna fråga. Under debatten framkommer det tydligt med flera olika nedvärderande yttrande mot dem från vardera av orterna. Motsättningar blir tydliga i både tidningsdebatten och under kommunalfullmäktigesammanträden.

4.3 Vansbro vill bli köping under 1940- och 1950-talen

Under krigsåren ökade tågtrafiken kraftigt på järnvägarna i Vansbro och orten blev en mycket viktigt järnvägsknutpunkt.⁷⁹ Diskussioner under kommunalfullmäktigemöten började uppkomma huruvida Vansbro borde bryta sig ur Järna kommun och bilda en egen köpingskommun. Diskussionerna och debatterna kring detta kom att figurera under flera år och flera skrivelser till Länsstyrelsen och Kammarkollegiet förekom under åren.

Ett köpingsbildande skulle ha inneburit att Vansbro municipalsamhälle skulle ha brutit sig ur Järna kommun och stå själva med en egen budget och skatter. Vid denna tid var det enbart några få orten i Dalarna som hade fått status som köping, vilket kan ses som att detta var ett stort steg för Vansbro.

Den första ansökningen om att bli köping kom redan 1945, men debatten kring bildandet kom att föras ända fram till 1951 då municipalsamhället hade fått avslag flera gånger om att bilda köping.

---

⁷⁹ Wanfors, 1996, s 62.

4.3.1 Debatterna kring köpingsplanerna

Det framgår redan tidigt motsättningar mellan Vansbro och Järna i denna fråga. Under ett municipalfullmäktigemöte, 30 juli 1945, diskuteras de planer som förts om att Vansbro municipalsamhälle ska bryta sig loss till en egen köpingskommun. Under detta öppna möte får ett par av de deltagande yttra sig om läget. Det som diskuteras under mötet är framför allt hur ekonomin ska komma att påverkas av utbrytningen. Här är de från Vansbro inte nämnvärt oroliga för att ekonomin kommer att bli för besvärligt. Däremot ansåg landsfiskalen i Järna att en köpingsbildning skulle föra med sig avsevärt högre skatter för befolkningen. Han menade vidare att ”Det finns knappast något i Vansbro municipalsamhälle, som duger i en köping...”.⁸⁰ Här kan det antydvas en motsättning mellan de två orterna, men går heller inte att avgöra om detta är landsfiskalens professionella mening eller personliga tyckande om Vansbro. Vid mötet togs beslutet att en ansökan till kungliga kammarkollegiet skulle göras om att Vansbro municipalsamhälle skulle ansöka om att få bli köping.⁸¹

Några omedelbara yttryck för motsättningar kan inte ses under den första perioden kring köpingsdebatten. Däremot förekommer tecken på att motsättningar finns mellan samhällena. I den officiella skrivelsen till kungliga kammarkollegiet framkommer det att municipalnämnden anser att de blir motarbetade från de från Järna när det gäller utbrytningen från kommunen.

Det är i och för sig naturligt att de båda kommundelarna [Vansbro och Järna] helt olika struktur skapat intresse motsättningar som endast med svårighet kunnat övervinnas inom den gemensamma kommunens ram. [...] Man har i dessa sammanhang överhuvudtaget fått ett intryck av utpräglad ovilja från sockendelens sida mot samhället och dess fortgående utveckling.⁸²

Mycket av skrivelsen består av liknande påståenden om att Vansbro som ort blir motarbetade av Järna. Tillsammans med de gynnande förutsättningarna för arbete inom Vansbro är just motsättningarna med andra sockendelar, det vill säga Järna, det som är ett av de starkaste argumenten om att de ska få bilda en egen köpingskommun. De skriver även att oviljan, precis som i liknande orter, hos Järna att vilja utveckla orten är ett stort hinder för en framstående industriort som Vansbro.⁸³ Vidare skrev de:

Tydligt är det i varje fall, att förutsättningar icke längre finnes för det förtroendefulla samarbete mellan samhället och kommunen i övrigt, som är en nödvändighet för bästa möjliga tillvaratagande av samhällets utvecklingsmöjligheter.⁸⁴

---

⁸⁰ Vansbro municipalfullmäktige, protokoll, 30 juli, 1945.

⁸¹ Ibid.

⁸² Kungliga Kammarkollegiet, Ansökansbrev om att Vansbro ska bli köping, 8 september 1945.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

Det är här tydligt att de inom municipalsamhället anser sig bättre och mer framstående än de i Järna. Också att det inte går att fortsätta utveckla orten om de i Vansbro tvingas vara en del av en kommun tillsammans med Järna. Efter ansökningen om utbrytningen var det relativt tyst i media och frågan aktualiserades inte förrän 1948 då Vansbro efter en ny ansökan nekades att bli en köping.⁸⁵ De följande åren tog debatten åter fart och det gjordes flera försök att få bilda köpingskommunen.

Vansbro municipalfullmäktige skickade 1950 åter en skrivelse till kammarkollegiet där den ansåg att ett nytt övervägande borde göras angående det tidigare köpingsbeslutet.⁸⁶ Järna kommunalfullmäktige beslutade senare – liksom de gjort tidigare i frågan – att inte motsätta sig köpingsansökan. Denna gång inkom det dock reservationer från några av ledamöterna i kommunalfullmäktige mot ansökan. I en reservation mot ansökan skriver ledamöterna att det enda egentliga motiv municipalsamhället har är de intresse motsättningar som funnits sedan många år inom socknen. Det pekas återigen på att det är motsättningar mellan Vansbro och Järna, men i reservationen hänvisas det enbart tillbaka på de intresse motsättningar som varit tidigare och det ges inga konkreta exempel på hur motsättningarna yttrar sig.⁸⁷ Vid samma tillfälle inkom även en andra reservation som framhöll att det är motsättningar mellan landsbygd och municipalsamhälle som är den egentliga orsaken till att municipalsamhället vill bryta sig ur Järna kommun.

Debatten tar ny fart under 1951 där diskussionerna blir allt mer inriktade på att visa missaktning mot den ena eller andra orten. Efter att även den andra ansökan om att bli köping avslagits är missnöjet stort bland företrädarna för municipalsamhället. Den framtida storkommunsreformen, som skulle komma att genomföras 1952, skulle inte beröra några av de intilliggande kommunerna till Järna, det vill säga Nås och Äppelbo kommuner. Vansbro municipalsamhälle hävdade på grund av detta att de nu inte skulle komma att bli en huvudort i en eventuell storkommun mellan Järna, Nås och Äppelbo, som det hade diskuterats. Således ansåg municipalsamhället att fortfarande skulle gynnas av att bli en köpingskommun. Municipalsamhället menade att Vansbro var en naturlig huvudort för hela Västerdalarna och utan köpingsbildningen skulle statusen för Vansbro minska kraftigt. Till detta lades återigen det att det rådde en ”förhärskad” stämning mellan Vansbro och Järna där båda skulle gynnas av en delning dem emellan.⁸⁸

Det tycks som municipalsamhället helt beskyllde Järna, och de motsättningar som kommit från dem med bland annat de reservationer som inkommit mot köpingsplanerna, för att de

---

⁸⁵ Kungliga Kammarkollegiet arkiv: skrivelse 1948 B II nr 278.

⁸⁶ Kungliga Kammarkollegiet, Ansökansbrev om att Vansbro ska bli köping, 12 april 1950.

⁸⁷ Kungliga Kammarkollegiet arkiv: Reservation mot inkommet brev från Vansbro municipalfullmäktige, 26 februari 1951.

⁸⁸ Mora Tidning, 19 januari 1951.

uteblivna möjligheterna till att bilda köpingskommunen. Järna beskylldes för att vilja hålla tillbaka Vansbros utveckling genom att motsätta sig och hela tiden försöka förhindra planerna på köpingsbildandet. Det framhölls i debatten att kommunen inte vill ta till vara på de möjligheter Vansbro som ort hade. Vid ett uttalande från en av ledamöterna i municipalfullmäktige hänvisade denne till att det:

... på ett skrämmande sätt belysa följande av de intressekonflikter som äro rådande mellan Vansbro och Järna landsbygd. Man får heller inte förvåna sig över det oerhörda motstånd som mötte från Äppelbo socken inför utsikten att sammanläggas med Järna.⁸⁹

Det blir än mer tydligt att det är Järnablocket specifikt som är de som anses vara dem som förstör de framgångar som Vansbro kan få. För att än mer visa på detta tar de upp att andra också tycker illa om Järna.

Mora Tidning skriver att trots att Vansbro municipalsamhälle har naturliga utvecklingsmöjligheter hotas orten av tillbakagång eller en stagnation om ”Järnas överhöghet skall fortsätta.”. Likaså framhåller tidningen att köpingsbildningen skulle medföra att orten skulle skapa en bra och trevligt samhälle.⁹⁰ Tidningen tar här ställning för ett köpingsbildande och inga motargument framhävs i artikeln.

4.3.2 Sammanfattning

Det finns tydliga motsättningstecken mellan Vansbro och Järna under denna period då municipalsamhället ansökte om en utbrytning från Järna kommun. Uttrycken för motsättningarna ökar framför allt från Vansbrohåll då ansökan om att få bli köping avslås. De beskyller då de från Järna för att de försöker hindra utvecklingen av Vansbro. Det är också motsättningar och konflikterna orterna emellan som är en viktig del i municipalsamhällets argument för att få skapa en egen köpingskommun. Det är däremot sällan som någon från Järna direkt uttalar sig i tidningarna eller i något protokoll kring denna fråga. Det mesta av platsen får de som tillhör municipalsamhället, det vill säga Vansbro. Vansbro fick aldrig statusen som köping och efter 1951 började debatten kring detta att avta.

Efter att ansökan blivit avslagen syntes inte debatten lika frekvent i tidningar eller protokoll. Efter detta försökte municipalsamhället att på nytt få frågan behandlad. Denna gång blev motståndet större framför allt från några av ledamöterna i Järna kommunalfullmäktige, som lämnade in reservationer mot ansökan.

---

⁸⁹ Mora Tidning, 19 januari 1951.

⁹⁰ Ibid.

I denna debatt är det framför allt municipalsamhället som påpekar att motsättningar finns mellan orterna. Några tydliga inlägg från personer från Järna framkommer inte i debatten.

4.4 Kommunreformen 1971

Mitt under köpingsdebatten började planer på en kommunreform som skulle komma att genomföras 1952, vilken skulle mer än halvera antal kommuner i Sverige. Järna, Nås och Äppelbo kommuner berördes aldrig av 1952 års storkommunreform. Däremot var de tre kommunerna tvungna att gå samman vid den kommunreform som började 1969 och som genomfördes fullt ut 1971. Kungliga Kammarkollegiet hade lagt fram riktlinjer för hur sammanslagningarna av kommunerna i Kopparberg skulle se ut. I detta fall hade de föreslagit att Järna, Nås och Äppelbo skulle sammanslås 1 januari 1971 med det förslagna namnet Vansbro.⁹¹ Denna sammanslagning av de tre kommunerna vållade intensiv debatt både inom kommunalnämnden och i pressen. Ett av de största problemen var att komma överens om vilket namn den nya kommunen skulle få. Många ansåg att kommunen skulle få heta Järna som den gjort tidigare medan andra ansåg att den nya kommunen skulle få namnet Vansbro. Detta eftersom att Vansbro var centralorten i de tre kommunerna.

Att det skulle bli en kommunsammanslagning mellan Nås, Järna och Äppelbo var de tre kommuner inställda på. Alla tre kommuners kommunalnämnder och kommunalfullmäktigen diskuterade sammanslagningsfrågan och ofta var de också eniga om att en storkommun var det bästa för området. Äppelbo kommunalnämnd fattade tidigt ett beslut, som senare skulle klubbas igenom av fullmäktige, att de förespråkade en sammanslagning.⁹² Lika följde de två andra kommunerna detta exempel och det var ganska givet att bland alla parter att en storkommun skulle bildas.

4.4.1 Debatterna kring kommunsammanslagningarna

Det var framför allt två tvistefrågor som kom att dominera debatten kring kommunsammanslagningen. Den ena frågan var byggandet av ett nytt ålderdomshem och den andra stora frågan var vilket namn den nya kommunen skulle ta.

En stor fråga som föranledde debatt mellan Järna och Vansbro var alltså ett nytt ålderdomshem skulle byggas och vart det skulle förläggas. Sedan tidigare fanns det både ett ålderdomshem i Nås och i Järna, men dessa började bli för omoderna och ett nytt, större hem planerades. Den planerade sammanslagningen gjorde att många ansåg att det nya ålderdomshemmet skulle byggas i centralorten Vansbro medan förespråkare från Järna ansåg att det skulle byggas där. Under kommunalfullmäktigemötet den 24/10 1969 diskuterades detta och

---

⁹¹ Järna kommunalfullmäktige, protokoll 24/10 1969.

⁹² Falu-Kuriren, 25 oktober 1969.

frågan kom även senare att bli en debatt i tidningarna. Tidigt blir det två läger i kommunalfullmäktige i denna fråga: ett Järnaläger och ett Vansbroläger.⁹³

Under kommunalfullmäktigedebatten framhävde ledamöterna ofta de fördelar som de anser tydligt vara fördelar till att bygga på någon av de två orterna. ”Jag vill ha ett hem i Järna, ty jag vill vara kvar där jag har verkat.”, framhävde en av ledamöterna från Järna saken.⁹⁴ ”Vi kämpar för ett hem i Järna därför att ett sådant alltid legat där.” framhöll en annan.⁹⁵ De framhöll Järnas äldre historia som en viktig anledning till att ett ålderdomshem skulle byggas där. En petitionslista där 1650 pensionärer i Järna skrivit under togs även upp under mötets gång och påvisade att många skulle tvingas flytta från sina hem och bli tvungna att flytta till Vansbro och därmed bryta upp från sina rötter.⁹⁶

Vi nekar inte Vansbro ett hem men vi får inte göra en felinvestering. Vansbroledamöterna vill inte diskutera därför att de sitter i majoritet. Ett hem enbart i Vansbro är ett slag i ansiktet på de pensionärer som undertecknat listan. [...] De flesta blir nöjda med ett hem både i Vansbro och i Järna. Ett enbart i Vansbro gör att 75 procent blir missnöjda.⁹⁷

Den mesta av kritiken om bygget kom från ledamöter hemmahörande i Järna. De från Järna insisterade på att två ålderdomshem skulle byggas, ett i vardera orten för att, som de menade, så många som möjligt skulle dra fördel av beslutet. Det framstår som flera ansåg det vara viktigt att Järna, som är en äldre ort än Vansbro, får ha kvar sin ställning där de kan klara sig själva och inte bli beroende av Vansbro. De från Vansbro hänvisade mycket till att eftersom Vansbro troligen skulle bli centralorten i den nya storkommunen borde det även vara där som de viktiga institutionerna byggdes. Svenska kommunförbundet hade även föreslagit att ålderdomshemmet skulle ligga just i Vansbro på grund av denna anledning. En ledamot från Vansbro menade att de från Järnas ”...utspel om ett [ålderdoms-] hem i Järna är bypolitik. Vi har endast att bygga i Vansbro och i en första etapp skall vi ha 72 platser. Ni måste acceptera att Vansbro är centralorten.”⁹⁸ Greppen från Vansbrosidan var inte lika hårda, men som citatet visar påpekades det ibland att Järnapolitikerna enbart såg till sitt eget bästa och stod för bypolitik i stället för att se till det som är bäst för orterna.

En utredning huruvida det skulle byggas ett stort ålderdomshem i Vansbro eller två mindre, då ett i vardera Järna och Vansbro hade lagts fram innan beslutet fattades. Kommunalfullmäktige beslutade att ett större ålderdomshem skulle byggas i Vansbro. Detta beslut rörde upp känslor bland invånarna i Järna och kommunfullmäktiges beslut överklagades till länsstyrelsen. I en tidningsartikel efter detta står det bland annat att ”Utredningsmannen har presenterat två olika

---

⁹³ Järna kommunalfullmäktige, protokoll 24/10 1969.

⁹⁴ Järna kommunalfullmäktige, protokoll 24/10 1969.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Falu-Kuriren, 27 oktober 1969.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

alternativ och om dessa står en het strid inom kommunblocket...”.⁹⁹ Några direkta tvister mellan orterna framgår annars inte från överklagandet.

Den största av frågor som blev omdebatterade vid sammanslagningen var namnet på den nya storkommunen. Vad som kan ses är framför allt de diskussioner bland politiker i denna fråga där det rådde ganska stora meningsskiljaktigheter mellan de från Järna respektive de från Vansbro. Järnapolitiker ansåg att namnet på kommunen skulle förbli Järna medan politikerna från Vansbro ansåg att det av naturliga skäl skulle vara Vansbro. De sistnämnda hade även uppbackning av Kungliga Kammarkollegiet som hade gett Vansbro som namnförslag till den nya kommunen.

Vissa politiker ansåg att om inte storkommunen skulle få namnet Järna skulle det heller inte vara aktuellt med någon sammanslagning. Dessa Järnapolitiker hänvisade åter till ”...att Järna fanns på papper redan år 1386 medan Vansbro kom först på 1890-talet.”¹⁰⁰, liknande hänvisningar om orternas ålder gjordes flera gånger under namndebatten. Likaså påvisade Järnapolitikerna att det heller inte skulle bli några problem med att blanda ihop namnet med Järna som ligger i Sörmland då denna ort skulle slås ihop med Södertälje kommun 1971, som hade påvisats som ett problem innan.¹⁰¹

Från Vansbrohåll ansåg man det vara orättvist mot Nås och Äppelbo att deras kommunnamn skulle försvinna medan Järna fick ha kvar sitt namn, speciellt då Nås var den kommun som var äldst av de tre som skulle slås samman. De menade att det nu skulle bli en ny kommun och således skulle det vara bra att få en nystart med ett helt nytt namn. Debatten gick fram och tillbaka med olika argument där båda parter hänvisade till att deras förslag var det rätta. Under debatten framkom även andra namnförslag för att hitta en kompromiss och få en lösning på namnproblemet. Bland annat framkom det förslag på att den nya storkommunen skulle få namnet Vans kommun, som en kompromiss för att lösa namntvisten.¹⁰² Under kommunalfullmäktigemötet lyckades parterna inte komma överens om något beslut och namnfrågan bordlades till senare sammanträden.

Vid kommunalfullmäktigesammanträdet, 28/11, stod kommunsammanslagningen som den första punkten på dagordningen.¹⁰³ Fullmäktige beslutade att de skulle acceptera de villkor Kungliga Kammarkollegiet hade gett ut för den nya kommunen och därefter angavs hur många ledamöter från vardera av de tre landskommunerna Järna, Nås och Äppelbo som skulle ingå i den nya kommunen. Olika ledamöter tog åter upp namnfrågan och två förslag på namn togs upp till votering: Järna och Vansbro; övriga namnförslag förkastades. Av de 28

---

⁹⁹ Falu-Kuriren, 26 november 1969.

¹⁰⁰ Mora Tidning, 27 oktober 1969.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Järna kommunalfullmäktige, protokoll 24/10 1969.

¹⁰³ Ibid.

närvarande vid sammanträdet röstade 15 ledamöter på namnet Vansbro, 12 ledamöter på Järna och en avstod från att rösta. Således var röstningen jämn och det var enbart med några få röster som det blev namnet Vansbro som den nya storkommunen skulle heta. Samtliga 12 ledamöter som röstade för namnet Järna var också hemmahörande i den orten och samtliga av dessa reserverade sig mot kommunalfullmäktiges beslut om att ge kommunen namnet Vansbro, de ”konstaterade” att bypolitik hade förekommit. De hävdade att eftersom det förekommit bypolitik kunde de ej stå bakom beslutet.¹⁰⁴

Det var framför allt dessa två frågor som blev de stora debattämnena inför kommunsammanslagningen. Det framgår tydligt att det är just motsättningar mellan de två orterna som ligger till grund i debatterna.

4.4.2 Sammanfattning

Motsättningar under slutet på 1960-talet i samband med storkommunreformen handlade framför allt om två saker. Det ena var placeringen av det nya ålderdomshemmet som skulle byggas. De sedan tidigare ålderdomshemmen var både för små och omoderna och när de nya planerades uppkom det uppfattningar om att det skulle byggas i Vansbro, som förväntades av många att bli centralorten i den nya storkommun som skulle genomföras 1971. I debatten kring detta uppstod tydligt två läger mellan dem från Järna och dem från Vansbro. Det hänvisades från Järnas håll att många äldre skulle vara tvungna att bryta upp från sitt hem och mot sina vilja bli tvungna att flytta till en ort som är yngre än deras egen. De från Vansbro hävdade att järnafolket enbart såg till sitt eget bästa utan att tänka på det som var bäst för området i stort.

Den andra stora tvistefrågan var vilket namn som den nya storkommunen skulle ha. Detta kom att bli den stora frågan och fler förslag kom att diskuteras, även om det kom att stå mellan Järna och Vansbro till slut. Järna hävdade att orten var mycket äldre än Vansbro och hade funnits där långt innan. Lika hävdade de att kommunen hette Järna innan och borde fortsätta att heta så. Vansbro å andra sidan hänvisade framför allt till Kungliga Kammarkollegiets förslag att den nya kommunen skulle heta Vansbro eftersom att samhället var centralort i området.

---

¹⁰⁴ Järna kommunalfullmäktige, protokoll 24/10 1969.

5. Avslutning

Det har på olika sätt förekommit motsättningar mellan Järna och Vansbro under årens lopp. Orterna har ingått i samma socken och i samma kommun ända sedan Vansbro uppkom som ort. Under slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet uppstod flera samhällen i Sverige där järnvägen drogs fram. De samhällen som växte fram efter järnvägen blev ofta industrisamhällen som hade ett helt annat försörjningssätt än de agrara samhällena som fanns på landsbygden. Detta skapade naturligtvis både fördelar till utveckling av de samhällena som låg i närheten av järnvägen, men det gav även anledning till motsättningar mellan de människor som flyttade med järnvägen och de som bodde i samhällena kring den.

Syftet med uppsatsen var att se om det gick att uppfatta motsättningar mellan den uppväxande tätorten Vansbro och den närliggande landsbygdsorten Järna och se hur dessa yttrar sig. Materialet som undersökts har framför allt varit protokoll, handlingar och tidningsartiklar där det har kunnat gå att se eventuella motsättningar mellan orterna. Det blir mestadels politiker som syns i dessa handlingar, men i vissa fall – då i insändare till tidningarna – framkommer det åsikter från andra medborgare. Även om det är relativt få insändare och liknande från andra än politiker kan man anta att motsättningar även finns bland andra än de som uttalade sig. Ofta hänvisades det till att det inte enbart var den som uttalade sig som ansåg så utan det talades i pluralform beträffande tvistefrågorna, det vill säga de som uttalade sig från Järna hänvisade till ”järnafolket” och liknande gjorde de från Vansbro.

Eftersom syftet med uppsatsen är att belysa motsättningar orterna emellan har undersökningen beskrivits av händelser som har berört båda orterna och där oenigheter har uppkommit. Det har gått att se tydliga motsättningar mellan orterna i alla de händelser jag studerat och ofta tar de sig liknande former. I den tidigare forskningen kring området har motsättningar inte legat i fokus och det är enbart på några få ställen som den hänvisar till konflikter mellan orterna. Dock nämns det bland annat i Vansbro hembygdsförenings bok *Inflyttningen till Vansbro 1890 – 1910* att det inte går att säga om de från Järna valde att inte flytta till Vansbro på grund av tvister orterna emellan, även om det visar på att det redan innan 1924, då min studie börjar, har funnits indikationer på motsättningar orterna emellan.

Det som är tydligt i studien är att de frågor som blir omdiskuterade ofta är av sådant slag där hela kommunen måste vara med och betala för något som enbart kommer att direkt beröra en av orterna. De som berörde kommunen i sin helhet brukade ofta lösas smidigt och utan större debatt. Den debatt som uppstod när den ena orten ansågs få en fördel mynnade ofta ut i hårt motstånd och både människor från Järna och Vansbro protesterade högljutt och det var också ofta som nedvärderande ord användes om den andra orten och människorna där. Vid frågor av allmän karaktär, det vill säga frågor som inte hade med någon av de enskilda orterna, kunde Järnabor och Vansbrobor samarbeta utan några tillsynes stora problem. Däremot vid de frågor som studien täcker var grupperingarna tydliga och ofta fördes grupptalan från grupperna.

I de frågor där motsättningar uppkommer kan man se ett ganska liknande mönster på hur dessa yttrar sig. Det uppkom insändare och det förekom debatter i kommunfullmäktige där de inblandade ofta använde sig av liknande argument för att stödja sina åsikter. De från Järna hänvisar ofta till att de är enkla bönder som inte kräver mer än det lilla och heller har de inte valt att Vansbro skulle ligga där, således hänvisade de ofta till att de heller inte skulle behöva vara tvungna att betala för något som de själva inte får ta del av eller ens vill ha. Det man kan se är att motsättningarna ofta har sin grund i hur beslutet påverkar den egna orten. Ibland är det Vansbroborna som är mest aktiva, ibland Järnaborna. Under översvämningen 1924 och brobygget 1926 var det mest klagomål från dem från Järna då båda händelserna kom att kosta mycket pengar som befolkningen i hela kommunen skulle vara med att betala. När Vansbro ansökte om att bli köping var det Vansbrobor som hänvisade till att det var motsättningar mellan orterna och detta var också en viktig punkt i köpingsansökan. Det går således att dra slutsatsen att tvistefrågan ofta togs upp då någon av orterna hade något att tjäna på det, då ofta ekonomiskt.

Samma typ av argument återkommer under alla de skeenden som studien innefattar. De från Järna hänvisar ofta tillbaka till sin äldre historia och att de blivit påtvingade samarbetet med Vansbro. Detta mönster ser man som ett genomgående tema i de argument som kommer i tvisterna. Vansbro å andra sidan hänvisar ofta till att de för hela bygden framåt med sin kunskap och att de ofta blev hållna tillbaka av Järna.

Norbert Elias visar i sin studie att gruppidentiteter är viktiga och att de grupper som sedan tidigare funnits på platsen tenderade på att hålla ihop och inte acceptera de nyanlända i samma mån som de accepterade de som redan fanns i den egna gruppen. I denna studie om motsättningar mellan Järna och Vansbro ser jag liknande tendenser. De från Järna har ofta visat på att de är en homogen grupp som har en lång och gemensam historia. Elias visar också i sin studie att de olika grupperna försökte stärka sin egen grupps ställning genom att baktala den andra gruppen. Detta syns även i min studie och på flera ställen har jag kunnat se just detta; både i insändare och inom politiken.

Det går således att säga att det varit relativt mycket motsättningar mellan Järna och Vansbro genom tiderna och då speciellt då ekonomiska motiv har varit inblandade i bilden.

Referensförteckning

Otryckta källor

Kungliga Kammarkollegiet

Ansökansbrev om att Vansbro ska bli köping, 1945.

Kungliga Kammarkollegiet arkiv: Reservation mot inkommet brev från Vansbro municipalfullmäktige 1951.

Skrivelse till Kammar Kollegiet, 1948 B II nr 278.

Protokoll

Järna kommunalfullmäktige, protokoll.

Vansbro municipalfullmäktige, protokoll.

Tryckta källor

Ahlberger, Christer, *Det svenska samhället 1720-1866: Böndernas tid*, (Lund, 2004) Studentlitteratur.

Bourdieu, Pierre, *Kultursociologiska texter*, (Stockholm, 1991) Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Brody, Donald, *Sociologi och Epistemologi* (Stockholm, 1990) HLS Förlag.

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, (Malmö, 2001) Liber.

Elias, Norbert & Scotson, John L., *Etablerade och outsiders: En sociologisk studie om grannskapsproblem*, (Lund, 1999) A-Z förlag

Erson, Olof, ”Stigar, vägar och järnvägar”, i *Järna – Nås – Äppelbo: Ur tre socknars historia del 2*, ed. Sigvard Montelius, (Malung, 1991).

Florén, Anders & Ågren, Henrik, *Historiska undersökningar: Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*, (Lund 1998) Studentlitteratur.

Forsslund, Karl-Erik, *Wanån, Järna, Nås*, (Stockholm, 1926).

Hadenius, Stig och Weibull, Lennart, *Massmedier: En bok om press, radio & TV*, (Stockholm, 2003) Albert Bonniers Förlag.

Hedblom, Margaretha, "Något om utvandringen från Järna, Nås och Äppelbo till Nordamerikas förenta stater åren 1850-1930" i *Järna – Nås – Äppelbo: Ur tre socknars historia del 2*, ed. Sigvard Montelius, (Malung, 1991).

Hyenstrand, Åke, "Forntida bebyggelse och samhälle", i *Järna – Nås – Äppelbo: Ur tre socknars historia del 1*, ed. Sigvard Montelius, (Malung, 1991).

Kullander, Björn, *Sveriges Järnvägs Historia*, (Höganäs, 1994) Bra böcker.

Månson, Per, ed., *Moderna samhällsteorier*, (Stockholm, 1998) Rabén prisma.

Nilsson, Fred, *Emigrationen från Stockholm till Nordamerika 1880-1893: En studie i urban utvandring*, (Stockholm, 1970) Nordstedt förlag AB.

Norberg, Lars-Arne, *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen: Svensk samhällsutveckling 1809-1998* (Stockholm, 2000) Liber.

Nyström, Örjan, *Järnvägar och järnvägare*, (Göteborg, 1991) Tre Böcker Förlag.

Vansbro hembygdsförening, *Inflyttningen till Vansbro 1890-1910*, (Vansbro, 1980).

Wanfors, Erik, *Vansbro historia*, (Outgivet manuskript.).

Wanfors, Erik, *Vansbro järnvägshistoria*, (Vansbro, 1996) Fehrms tryckeri HB.

Westrin, Th., ed., *Nordisk familjebok: Uggleupplagan, 18:e bandet*, (Stockholm, 1913).

Tidningar

Falu-Kuriren

Mora Tidning

*Bilden på framsidan är ett montage gjord av författaren av tre bilder från privat arkiv.